

УДК 005.336.1:658.589

Н. В. Лохман

ІНКЛЮЗИВНИЙ ХАРАКТЕР ЕФЕКТУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. *Інклюзивний характер ефекту від інноваційної діяльності виражається в різній природі сфер діяльності, де він має місце: фінанси (економічний, інвестиційний, бюджетний ефекти); виробництво (ресурсний, екологічний, соціальний ефекти); маркетинг (ринковий, комерційний, репутаційний ефекти); НДДКР (технічний, інтелектуальний, правовий ефекти). Ефекти від інноваційної діяльності пов'язані між собою і можуть мати місце як на самому підприємстві, так і за його межами. Зв'язок між різними видами ефекту інноваційної діяльності може змінюватися залежно від специфіки інноваційної діяльності підприємства.*

Ключові слова: *ефект, інноваційна діяльність, зв'язок, підприємство, функціональні зони.*

Summary. *The inclusive nature of the effect of innovation is expressed in the different nature of the spheres of activity where it takes place: finances (economic, investment, budgetary effects); Production (resource, ecological, social effects); Marketing (market, commercial, reputation effects); R & D (technical, intellectual, legal effects). The effects of innovation are interconnected and can take place both within the enterprise itself and beyond. The connection between different types of innovation effect may vary depending on the specifics of the innovation activity of the enterprise.*

Key words: *effect, innovative activity, communications, enterprise, functional areas.*

Постановка проблеми. Сучасні трансформаційні процеси, які мають місце в економіці країни, є поштовхом як до радикальних, так і до незначних інновацій на окремих суб'єктах господарювання. Від інноваційних процесів ці суб'єкти очікують бажаних результатів, які виражаються в отриманні ефекту.

Складність та тривалість інноваційного процесу на фоні впливу факторів дестабілізації вітчизняної економіки стають причиною значних труднощів щодо вибору і впровадження оптимальних інновацій. Це зумовлює необхідність комплексної, виваженої, гнучкої, оперативної та системної оцінки ефективності інноваційної діяльності як основи прийняття управлінських рішень [1].

Обов'язковою умовою оцінки ефективності інноваційної діяльності є визначення ефекту (результату) від цієї діяльності.

Очікуваний результат інноваційних бізнес-процесів на підприємстві (фінансових, виробничих, науково-дослідних, маркетингових тощо) забезпечує отримання різних за природою та значенням ефектів від інноваційної діяльності на рівні підприємства, а у випадку дифузії (комерціалізації) інновацій — всієї економіки. Отже, має місце інклюзивний характер ефекту інноваційної діяльності. Тому виникає необхідність визнати різноманітність отриманих ефектів від інноваційної діяльності та встановити їх зв'язок.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні і практичні питання ефекту та ефективності інноваційних процесів досліджувала низка вітчизняних та закордонних вчених І. В. Єлохова, С. Є. Малініна, З. Б. Янченко, Р. Н. Федосова, С. В. Піменов, О. В. Донець, З. Б. Литвин, О. В. Кам'янська, Г. С. Черноіванова, І. А. Сіль-

© Н. В. Лохман, 2017

Бібліографія ДСТУ:

Лохман Н. В. Інклюзивний характер ефекту інноваційної діяльності / Н. В. Лохман // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2017. — № 2 (38). — С. 30–34.

References (APA):

Lokhman, N. V. (2017). *Inklyuzyvnyi kharakter efektu innovatsiinoi diialnosti* [inclusive character of the effect of innovative activity]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 2 (38), 30–34 (in Ukr.).

ченко, О. Г. Череп, О. М. Черешнюк, М. В. Чорна, С. В. Глухова, І. П. Сидорчук, О. І. Бабчинська, А. Р. Левченко.

Так, автор А. В. Череп дає загальне визначення ефекту (від лат. effectus — «виконання, дія») як результату, досягнутого від будь-якого заходу [2].

Згоден з думкою О. В. Донець, який в своїй роботі «Зміст економічних категорій «ефект» та «ефективність» інноваційної діяльності» надає таке визначення ефекту в інноваційній діяльності: «Кінцевий результат впроваджувальної діяльності в одному з економічних вимірів — матеріальному або грошовому, який може бути виражений через підвищення якості продукції, скорочення часу виробництва та обігу, вивільнення ресурсів тощо» [3].

Деякі автори прирівнюють ефект від інноваційної діяльності до ефекту від інноваційних проєктів (І. В. Єлохова, С. Є. Малініна [4], З. Б. Янченко [5], Р. Н. Федосова, С. В. Піменов [6]). Є автори, які ототожнюють ефективність інноваційної діяльності і ефективність інвестиційної діяльності (З. Б. Литвин [7], О. В. Кам'янська [8], Г. С. Черноіванова [9]). Ми схильні розглядати ефект від інноваційної діяльності як позитивний результат (перевищення результату над витратами) від інноваційної діяльності, який зачіпає усі основні функціональні зони діяльності підприємства (виробничу, фінансову, науково-технічну, маркетингову).

Останнім часом опубліковано велику кількість наукових праць, в яких досліджують різні види ефекту та ефективності від інноваційної діяльності (І. А. Сільченко [10], О. Г. Череп [2], О. М. Черешнюк [1], М. В. Чорна, С. В. Глухова [11], І. П. Си-

дорчук [12], О. І. Бабчинська, А. Р. Левченко [13], С. Є. Малініна [14]). Усі ці автори відображають добірку різних видів ефектів, отриманих у результаті інноваційної діяльності. Отже, різноманітність показників ефекту носить дискусійний характер, але інклюзивний характер ефекту від інноваційної діяльності не викликає сумніву.

Метою дослідження є обґрунтування інклюзивного характеру ефекту інноваційної діяльності та систематизація й узгодження різних видів ефекту інноваційної діяльності залежно від функціональних зон підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефект інноваційної діяльності є багатоаспектним. Складові ефекту від інноваційної діяльності є різноякісними, але взаємопов'язаними. Визначення і облік усіх виниклих ефектів і наслідків є необхідною умовою реалізації інноваційної діяльності [15]. Критеріїв класифікації ефектів від інноваційної діяльності існує багато.

Вважаю, що ефекти інноваційної діяльності мають принципову різницю, якщо вони характеризують різні функціональні зони діяльності підприємства, тому на рис. 1 запропоновано контур ефектів інноваційної діяльності підприємства в межах: фінансів (економічний, інвестиційний, бюджетний); виробництва (ресурсний, екологічний, соціальний); маркетингу (ринковий, комерційний, репутаційний); НДДКР (технічний, інтелектуальний, правовий).

Через специфіку природи інноваційної діяльності запропоновані види ефекту, які виникають в рамках інноваційної діяльності підприємства, можуть торкатися як самого підприємства, так і його оточення (інших підприємств, мезосередовище,

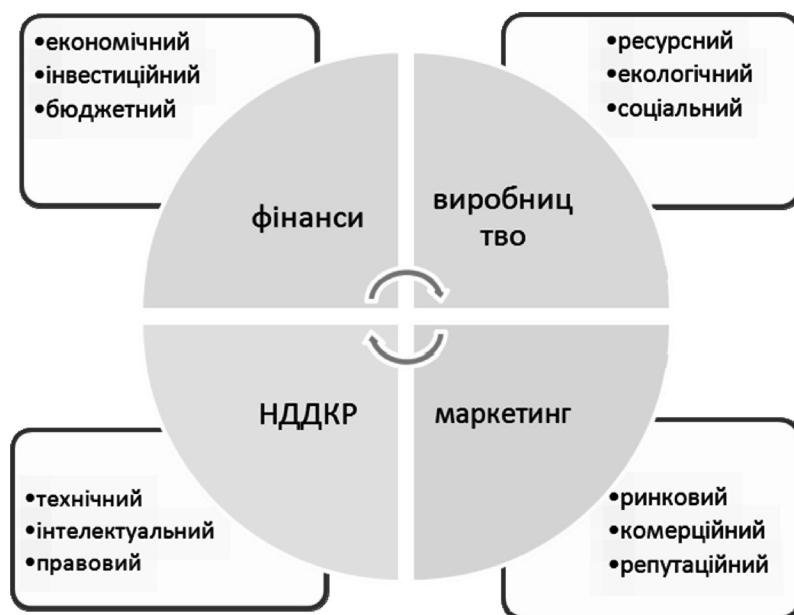

Рис. 1. Контур ефектів інноваційної діяльності підприємства, які виникають в межах окремих функціональних зон підприємства (укладено автором на основі [1; 2; 10; 11; 12; 13; 14])

макросередовище, глобальний простір) (табл. 1). Ефект інноваційної діяльності, який має місце в межах підприємства, буде сприяти виникненню ефекту за межами підприємства, у свою чергу,

Таблиця 1

Характеристика ефекту інноваційної діяльності

Функціональна зона	Види ефекту	Характеристика ефекту інноваційної діяльності	
		У межах підприємства	За межами підприємства
Фінанси	Економічний	Збільшення доходів від НДДКР в загальних доходах підприємства [12]; прибуток від впровадження нового технологічного процесу; покращення використання виробничих потужностей; прибуток від впровадження винаходів, корисних моделей, ноу-хау тощо [10]; оптимізація витрат [11]; приріст прибутку від ліцензійної діяльності [14]	Прибуток від ліцензійної діяльності (для ліцензіата) [14]; зростання ВВП країни; збільшення експорту країни за рахунок інноваційної продукції та технологій
	Інвестиційний	Скорочення термінів окупності інвестицій [10]; зниження ступеня ризикованості інновацій [11]; інвестиційна привабливість підприємства [11]	Скорочення термінів окупності інвестицій для зовнішніх інвесторів [10]; зниження ступеня ризикованості інновацій [11]; інвестиційна привабливість галузі, регіону, країни [11]
	Бюджетний	Отримання фінансової підтримки інноваційної діяльності з боку держави	Збільшення відрахувань податків і обов'язкових платежів у державний та місцеві бюджети [16]
Виробництво	Ресурсний	Оптимізація виробничого процесу [11]; забезпечення ефективності застосування матеріальних, нематеріальних трудових ресурсів [13]; прискорення оборотності ресурсів	Ефективне використання ресурсного потенціалу регіону, країни; зниження імпорту сировини
	Екологічний	Зменшення кількості відходів виробництва; підвищення ергономічності виробництва (зниження рівня шуму, вібрації, електромагнітного поля тощо); зниження сум штрафів за порушення екологічного законодавства і нормативних документів [10]; забезпечення екологічної безпеки підприємства [11]	Зменшення забруднення атмосфери, землі, води шкідливими компонентами; покращення екологічності товарів [10]; забезпечення екологічної безпеки країни
	Соціальний	Зміна кількості робочих місць; покращення умов праці робітників; приріст доходів персоналу; зміна чисельності працівників; зміна кваліфікації працівників; зміна у стані здоров'я працівників; збільшення вільного часу населення [10]; зростання інноваційної активності персоналу [11]; підвищення задоволеності працею робітників [14]	Забезпечення задоволення потреб споживачів [11]; збільшення показників зайнятості населення [14]; зростання рівня життя населення
Маркетинг	Ринковий	Відповідність сегментів ринку можливостям реалізації потенціалу підприємства [13]; підвищення конкурентоспроможності підприємства та його товарів на ринку [14]; збільшення частки ринку; освоєння нових ринків збуту	Оптимальність співвідношення ступеня задоволення потреб та ціни на інноваційну продукцію [11]; підвищення попиту; зростання конкуренції; виникнення та розвиток нових ринків
	Комерційний	Приріст обсягу продажу; [14]; прибуток від реалізації інноваційної продукції [10]; зниження ціни на продукцію; залучення нових споживачів; оптимізація товарних запасів	Розвиток нових видів та сфер торгівлі; трансфер інновацій; стратегічна орієнтація на інтеграцію до світових ринків; інтеграція до світових ринків
	Репутаційний	Спроможність до інноваційного розвитку [13]; формування іміджу прогресивного підприємства	Формування престижу країни за рахунок інноваційної моделі розвитку
НДДКР	Технічний	Підвищення науково-технічного рівня виробництва; підвищення організаційного рівня виробництва; збільшення частки нових технологічних процесів; підвищення рівня автоматизації виробництва [10]; оптимізація технічних параметрів виробництва та виробів; зниження ступеня ризикованості інновацій [11]	Формування науково-технічного потенціалу галузі, регіону, країни; динамічний розвиток ринку інновацій
	Інтелектуальний	Збільшення частки нових інформаційних технологій [10]; покращення професійної підготовки персоналу; формування інноваційних компетентностей; стимулювання творчого підходу до вирішення завдань	Розвиток науки в країні; підвищення престижу інтелектуальної праці; формування інтелектуального потенціалу в країні
	Правовий	Кількість зареєстрованих охоронних документів (авторських свідоцтв, патентів, ліцензій тощо); зниження сум штрафів за порушення законодавства і нормативних документів [12]; підвищення соціальних та екологічних стандартів і норм виробничого процесу та продукції [11]	Зростання кількості науково-технічних публікацій [10]; підвищення відповідності інноваційної продукції соціальним та екологічним нормам [11]

ефект за межами підприємства буде сприяти формуванню умов і мотивації активізації інноваційної діяльності на самому підприємстві.

Ефекти від інновацій взаємопов'язані між собою [2]. Ми пропонуємо за допомогою табл. 2 визначити, як окремий вид етіологічного ефекту

Таблиця 2

Карта індикативного зв'язку різних видів ефекту інноваційної діяльності

Функціональна зона	Етіологічний ефект	Ефект-патогенез											
		економічний	інвестиційний	бюджетний	ресурсний	екологічний	соціальний	ринковий	комерційний	репутаційний	технічний	інтелектуальний	правовий
Фінанси	економічний	X	V	V	V			V	V				
	інвестиційний	v	X	V	V			V		V	V		
	бюджетний			X				V		V			
Виробництво	ресурсний	v	V		X		V	V	V		V		
	екологічний					X	V			V			V
	соціальний				V	V	X	V		V		V	
Маркетинг	ринковий	v					V	X	V	V			V
	комерційний	v	V		V			V	X				
	репутаційний		V				V	V		X			
НДДКР	технічний				V		V	V	V		X	V	
	інтелектуальний	v			V		V			V	V	X	V
	правовий	v	V				V	V		V		V	X

Умовні позначення: X — некоректний зв'язок; V — наявність зв'язку

(причини) інноваційної діяльності пов'язаний з іншими видами — ефектами-патогенезами (наслідками).

Наприклад, економічний ефект інноваційної діяльності виражається у такому: збільшення доходів від НДДКР в загальних доходах підприємства; отримання прибутку від впровадження нового технологічного процесу; покращення використання виробничих потужностей; отримання прибутку від впровадження винаходів, корисних моделей, ноу-хау тощо; оптимізація витрат; приріст прибутку від ліцензійної діяльності потягне за собою інвестиційний ефект (скорочення термінів окупності інвестицій; зниження ступеня ризикованості інновацій; створення інвестиційної привабливості підприємства); ресурсний ефект (оптимізація виробничого процесу; забезпечення ефективності застосування матеріальних, нематеріальних трудових ресурсів; прискорення оборотності ресурсів); ринковий ефект (відповідність сегментів ринку можливостям реалізації потенціалу підприємства; підвищення конкурентоспроможності підприємства та його товарів на ринку; збільшення частки ринку; освоєння нових ринків збуту); комерційний ефект (приріст обсягу продажу; отримання прибутку від реалізації інноваційної продукції; зниження ціни на продукцію; залучення нових споживачів; оптимізація товарних запасів).

Доцільно зазначити, що запропонована карта має індикативний, тобто рекомендаційний характер, оскільки взаємозв'язок ефектів може змінюватися залежно від специфіки інноваційної діяльності на підприємстві.

Висновки. Інклюзивний характер ефекту від інноваційної діяльності виражається в різній природі сфер діяльності, де він має місце: фінанси (економічний, інвестиційний, бюджетний); виробництво (ресурсний, екологічний, соціальний); маркетинг (ринковий, комерційний, репутаційний); НДДКР (технічний, інтелектуальний, правовий). Ефекти від інноваційної діяльності пов'язані між собою і можуть мати місце як на самому підприємстві, так і за його межами. Перспективами подальших досліджень є створення математичної моделі визначення тісноти зв'язку різних видів ефекту.

Література

- Черешнюк О. М. Оцінка ефективності інноваційної діяльності промислових підприємств / О. М. Черешнюк // Економічний аналіз : зб. наук. праць. — Тернопіль : ВПЦ ТНЕУ «Економічна думка». — 2014. — Т. 15. — № 3. — С. 218–224.
- Череп А. В. Ефективність як економічна категорія [Електронний ресурс] / А. В. Череп, Є. М. Стрілець // Ефективна економіка. — 2013. — № 1. — Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1727>.
- Донець О. В. Зміст економічних категорій «ефект» та «ефективність» інноваційної діяльності / О. В. Донець //

Технологический аудит и резервы производства. — 2013. — № 5/3 (13). — С. 42–44.

4. Елохова И. В. Современные проблемы оценки экономической эффективности инновационных проектов / И. В. Елохова, С. Е. Малинина // Вестник Пермского университета. Экономика. — 2014. — Вып. 3 (22). — С. 74–81.

5. Янченко З. Б. Оцінка ефективності інноваційної діяльності аграрних підприємств / З. Б. Янченко // Агросвіт. — 2013. — № 13. — С. 27–32.

6. Федосова Р. Н. Современный инструментарий оценки эффективности инновационных проектов / Р. Н. Федосова, С. В. Пименов // Вестник ОГУ. — 2009. — № 5. — С. 78–81.

7. Литвин З. Б. Необхідність аналізу інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання / З. Б. Литвин // Економічний аналіз. — 2016. — Т. 25. — № 2. — С. 99–107.

8. Кам'янська О. В. Визначення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства / О. В. Кам'янська, Ю. М. Шкіль // Інвестиції: практика та досвід. — 2013. — № 1. — С. 61–65.

9. Черноіванова Г. С. Показники эффективности инновационных проектов / Г. С. Черноіванова // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2012. — № 37. — С. 260–263.

10. Сильченко І. А. Ефективність інноваційної діяльності машинобудівних підприємств / І. А. Сильченко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2011. — № 3 (15). — С. 79–82.

11. Чорна М. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств: монографія / М. В. Чорна, С. В. Глухова. — Харків: ХДУХТ, 2012. — 210 с.

12. Сидорчук І. П. Критерії та показники оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств машинобудівної промисловості / І. П. Сидорчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2014. — Вип. 8. — Ч. 3. — С. 127–131.

13. Бабчинська О. І. Особливості оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства / О. І. Бабчинська, А. Р. Левченко // Вісник Хмельницького національного університету. — 2014. — № 4. — Т. 1. — С. 87–92.

14. Малинина С. Е. Проблемы оценки экономической эффективности инновационных проектов / С. Е. Малинина // Креативная экономика. — 2014. — № 4 (88). — С. 16–27.

15. Горохова А. Е. Оценка инноваций: экономическое содержание и методическое обеспечение / А. Е. Горохова // Известия МГТУ «МАМИ». — 2013. — № 1 (15). — Т. 5. — С. 200–206.

16. Смагин С. В. Оценка и виды эффективности антикризисных инвестиционных проектов / С. В. Смагин // Вестник ОГУ. — 2009. — № 4. — С. 48–52.

References

1. Cheresnyuk, O. M. (2014). *Otsinka effektivnosti innovatsionnoy diyalnosti promislovykh pidpriemstv* [Estimation of efficiency of innovative activity of industrial enterprises]. *Ekonomichnyi analiz: zbirnik naukovih prats*, 3, 218–224 (in Ukr.).

2. Cherep, A. V. (2013). *Efektivnist' yak ekonomichna katehoriya* [Efficiency as an economic category]. *Efektivna ekonomika*, 1. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1727> (in Ukr.).

3. Donets, O. V. (2013). *Zmist ekonomichnykh katehoriy «efekt*

ta «efektivnist» innovatsiinoi diialnosti [The content of economic categories is the «effect» and «effectiveness» of innovation activity]. *Tekhnolohycheskyy audit i rezervy proyzvodstva*, 5/3 (13), 42–44 (in Ukr.).

4. Elochova, Y. V. (2014). *Sovremennyye problemy otsenki ekonomicheskoy effektivnosti innovatsionnykh projektov* [Modern problems of assessing the economic efficiency of innovative projects]. *Vestnyk Permskoho unyversyteta. Ekonomika*, 3 (22), 74–81 (in Russ.).

5. Yanchenko Z. B. (2013). *Otsinka effektivnosti innovatsiinoi diialnosti ahrarykh pidpriemstv* [Estimation of the efficiency of innovative activity of agrarian enterprises]. *Ahrosvit*, 13, 27–32 (in Ukr.).

6. Fedosova, R. N. (2009). *Sovremennyy instrumentariy otsenki effektivnosti innovatsionnykh projektov* [Modern tools for assessing the effectiveness of innovative projects]. *Vestnyk OGU*, 5, 78–81 (in Russ.).

7. Lytvyn, Z. B. (2016). *Neobkhidnist analizu investytsiino-innovatsiinoi diialnosti pidpriemstva v suchasnykh umovakh hospodariuvannia* [Necessity of analysis of integration and innovation in life in the daily mental state]. *Ekonomichnyi analiz*, 2, 99–107 (in Ukr.).

8. Kamianska, O. V. (2013). *Vyznachennia efektyvnosti investytsiino-innovatsiinoi diialnosti pidpriemstva* [Determination of efficiency of investment and innovation activity of the enterprise]. *Investyciji: praktyka ta dosvid*, 1, 61–65 (in Ukr.).

9. Chernoianova, H. S. (2012). *Pokaznyky efektyvnosti innovatsiinykh proektiv* [Indicators of efficiency of innovative projects]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 37, 260–263 (in Ukr.).

10. Sylchenko, I. A. (2011). *Efektivnist innovatsiinoi diialnosti mashynobudivnykh pidpriemstv* [Efficiency of innovative activity of machine-building enterprises]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menezhmentu i biznesu*, 3 (15), 79–82 (in Ukr.).

11. Chorna, M. V. (2012). *Otsinka effektivnosti innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv* [Evaluating the effectiveness of innovative enterprises]. — Charkiv, ChDUChT (in Ukr.).

12. Sydorchuk, I. P. (2014). *Kryterii ta pokaznyky otsiniuvannia efektyvnosti innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv mashynobudivnoi promyslovosti* [Criteria and indicators of the evaluation of the efficiency of the enterprises of the machine-building industry]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, 8, 128–131 (in Ukr.).

13. Babchynska, O. I. (2014). *Osoblyvosti otsinky efektyvnosti innovatsiinoi diialnosti pidpriemstva* [Features of an estimation of efficiency of innovative activity of the enterprise]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, 4, 87–92 (in Ukr.).

14. Malinina, S. E. (2014). *Problemy otsenki ekonomicheskoy effektivnosti innovatsionnykh projektov* [Problems of assessing the economic efficiency of innovation projects]. *Kreativnaya ekonomika*, 4 (88), 16–27 (in Russ.).

15. Gorohova, A. E. (2013). *Otsenka innovatsiy: ekonomicheskoe sodержanie i metodicheskoe obespechenie* [Evaluation of innovation: economic content and methodological support]. *Izvestiya MGTU «MAMI»*, 1 (15), 200–206 (in Russ.).

16. Smagin, S. V. (2009). *Otsenka i vidy effektivnosti antikrizisnykh investitsionnykh projektov* [Assessment and types of effectiveness of anti-crisis investment projects]. *Vestnik OGU*, 4, 48–52 (in Russ.).